

Салиб юриши иштирокчиларининг Хоразм давлати ва шарқдаги христианлар хусусидаги тасаввурлари

Нафасова Ўғилой

*Денов тадбиркорлик ва педагогика институтининг тарих йўналиши
талабаси*

Annotatsiya: Тарихий адабиётларда ўрта асрлар даври деб аталадиган ва Ғарбий Европа христиан давлатлари аҳолиси орасида диний мутаассиблик авж олиб, Рим папалари куч – қудратга тўлган вақтларда Яқин Шарқдаги Қуддус шаҳрини мусулмонлардан озод этиш, христианликни тарғиб этиш, пайғамбар Исо қабрини ғайридинлардан халос этиш шиори остида мусулмон ўлкаларига ва давлатларига қарши саккиз бора салб юришлари уюштирилганлиги қайд этилади.

Kalit soʻzlar: мутаассиблик, монофизистлар, грузин, мелькитлар, Антиохия ва Иерусалим

Ғарбда диний мутаассиблик авж олган ва салиб юришлари диний адоватни авж олдиришига қарамасдан юртимизда диний бағрикенглик анъаналари ҳукм сурганлигини тарихий адабиётлардаги маълумотлар тасдиқлайди. Ғарб адабиётларида диний мутаассиб сифатида қораланган Амир Темур давлатида христиан динининг барча мазҳаблари ривожланганлиги алоҳида характерлидир. Жумладан, бу даврда Кичик Осиёдаги юнон христиан черкови, монофизистлар, грузин ва зих (черкаслар) черкови, мелькитлар, Антиохия ва Иерусалим патриархларига бўйсунувчилар, маронитлар, Салавкия-Ктесифон черковига бўйсунувчи несторианлар, арман миллий черкови ҳамда яковитлар ўз эътиқодларига бемалол амал қилиб яшардилар. Ғарб тарихчилари таъкидлаганидек, Амир Темур яковитларни диний таъқиб орқали жазолаганлиги билан боғлиқ маълумотлар тарихий манбалар орқали ўз тасдиғини топган эмас. Эҳтимол, XIV асрда Хоразмда бу мазҳабнинг кенг тарқалгани ва Амир Темурнинг Хоразмга бир неча маротаба ҳарбий юриш уюштириши бу уйдирманинг вужудга келишига сабаб бўлгандир. Аммо, маҳаллий аҳолининг катта қисми эътиқод қилган ислом динидагилар ҳам бу ҳарбий ҳаракатларда катта зарар кўрган бўлиши табиий. Жан-Поль Ру маълумотларида Амир Темурнинг ҳарбий ҳаракатлар амалга ошириш жараёнида қисман грузин ва арман черковларига зарар келтирилганлиги ҳақида

айтиб ўтилади Аммо, бу ҳарбий ҳаракатлар жараёнидаги воқеликлар билан боғлиқ бўлиб, урушлар сиёсий мақсадларни кўзлаб амалга оширилган. Бу урушларда дин, ҳатто, баҳона вазифасини ҳам ўтамаган.

Хулоса қилиб айтганда, салиб юришлари даврида Шарқ мамлакатлари ҳақидаги тасаввурлар ортиб борди. Ушбу тасаввурларнинг диний жиҳатида Шарқдаги христианлар тўғрисидаги афсонавий қарашлардан, диний миссионерлик даражасига ўсиб чиққанлигини кўриш мумкин. Салибчилар ўзларига Шарқдан қирол Жон ёки Давид тимсолида мусулмонларга қарши ҳарбий “ёрдам” етиб келиши тўғрисидаги тасаввурлардан, Шарқ ва Ғарбдаги христиан мазҳабларини Рим папалари қўл остида бирлаштириш режаси ва уни амалга оширишда ҳам бир қадар мувоффақиятларга эришганлар. “Хоразмликлар” эса, салбчиларга қарши мувоффақиятли кураш олиб бориб, ислом мамлакатларини салибчилар хавфидан сақлаб қолишга ўзларининг улкан ҳиссаларини қўшганлар.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхат

1. Ал – Хасан ибн Муса ан – Навбахти. Шиитские секты. Перевод с арабского, исследование и комментарий С. М. Прозорова. – М.: Наука 1973. – 223 с.
2. Бартольд В. В. Очерк истории Семиречья // Сочинения. Общие работы по истории Кавказа и Восточной Европы. Том II, часть 1. – М.: Издательство восточной литературы, 1963. – 1020 с.
3. Бартольд В. В. Еще о христианстве в Средней Азии // Сочинения. Работы по отдельным проблемам истории Средней Азии. Том II, часть 2. – М.: Наука, 1964. – 657 с.
4. Nazirov, B., & Bozorov, K. (2023). ACHIEVEMENTS OF UZBEK FOOTBALL IN THE YEARS OF INDEPENDENCE: ANALYSIS AND RESULTS. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(3), 443-450.
5. Nazirov, B., & Qalandarova, M. (2023). XUNNLAR TARIXI: TAHLIL VA NATIJALAR. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 3(2), 197-202